Poliisitarkastaja Konsta Arvelin 25.09.2018 POL-2018-35643

Eduskunnan lakivaliokunta
lav@eduskunta.fi

VIITE: Lakivaliokunnan lausuntopyyntö 14.9.2018.

Poliisihallituksen asiantuntijan lausunto hallituksen esityksestä (119/2018) eduskunnalle laeiksi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetunlain 70 §:n ja Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetun lain 6 ja 7 §:n muuttamisesta

1 Hallituksen esityksen keskeinen sisältö

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettaviksi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta ja Vankiterveydenhuollon yksiköstä annettuja lakeja. Keskeinen muutos koskisi ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamiselle säädettyjä edellytyksiä. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi, korkeaksi arvioitua väkivalta- tai seksuaalirikokseen syyllistymisen riskiä koskeva edellytys valvontaan asettamiselle. Lisäksi ehdotetaan murhasta, taposta tai murhan yrityksestä ensi kertaa tuomittujen sekä väkivalta- tai seksuaalirikosten uusijoiden väkivaltariskin systemaattisempaa arviointia ja vankeusaikaisten rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavien toimintojen tehostamista.

Esityksen tavoitteena on vähentää murhaan, tappoon tai murhan yritykseen syyllistyneiden sekä väkivalta- tai seksuaalirikosten uusijoiden todennäköisyyttä syyllistyä uusiin väkivaltarikoksiin tehostamalla rangaistusajan suunnitelmallista työskentelyä, vankeusaikana vangin yksilöllisiin tarpeisiin vastaavien toimintojen järjestämistä ja ehdonalaisen vapauden aikana tarjottavia tuki- ja valvontatoimenpiteitä. Ehdonalaisen vapauden valvonnalla pyritään parantamaan vapautuneen henkilön edellytyksiä elää rikoksetonta elämää. Esityksen tavoitteena on lisäksi varmistaa se, että ehdonalaisen vapauden valvontaan määrätään väkivalta- tai seksuaalirikoksiin syyllistyneistä erityisesti ne, joiden riski syyllistyä uudelleen samankaltaiseen rikokseen on arvioitu korkeaksi. Esityksellä pyritään varmistamaan myös se, että tässä tarkoituksessa tehtäviä arviointeja laadittaessa on käytössä henkilön terveydentilaa koskevat välttämättömät tiedot.

2 Poliisihallituksen asiantuntijan lausunto

2.1 Yleistä

Lakiesityksellä ei ole välittömiä vaikutuksia poliisin tehtäviin, joista on säädetty muun muassa poliisilain (872/2011) 1 luvun 1 §:ssä. Sen sijaan kyseessä on keskeisesti Rikosseuraamuslaitoksen hallinnonalan kannalta

tärkeä uudistus, jolla on merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tästä johtuen myös poliisin tehtävien kannalta lakiuudistuksen välilliset vaikutukset ovat tärkeitä.

Yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden kannalta on erittäin tärkeää, että vakavien väkivaltarikosten tekijöiden sekä väkivalta- ja seksuaalirikosten uusijoiden väkivaltariskiä voidaan arvioida entistä huolellisemmin. Vaikka esityksessä olevat tiedot ja laskelmat tekijöiden lukumääristä ovat pieniä, on kyse kuitenkin teoista, jotka loukkaavat vakavasti yksilöiden perus- ja ihmisoikeuksia, mutta myös yhteiskunnan intressiä suojella omia kansalaisiaan heihin kohdistuvilta oikeudenloukkauksilta. Mitä paremmat mahdollisuudet viranomaisilla on arvioida tekijöiden väkivaltariskiä sekä rikoksen uusimisriskiä, sitä paremmin yhteiskunta pystyy suojelemaan sen omia jäseniä.

Lakiuudistus on kannatettava myös rikoksentekijöiden rehabilitaation kannalta. Vankeusaikana alkava kuntoutus, jolla rikoksentekijää autetaan löytämään erilaiset keinot palata takaisin järjestäytyneen yhteiskunnan jäseneksi, on tärkeä osa niitä keinoja, joilla yhteiskunta pyrkii auttamaan rikoksentekijää. Korkeariskisten väkivalta- ja seksuaalirikollisten osalta tehtävä tehokas vaikuttavuustyöskentely, joka tähtää uusimisriskin vähentämiseen, on nähtävä ilman muuta erinomaisena asiana.

2.2 Väkivaltariskin arviointi ja vankeusaikaiset toiminnot

Lakiesityksen yleisperusteluissa tuodaan ilmi, että lain keskeisiä tavoitteita ovat väkivaltariskin arvioinnin parantaminen sekä vankeusaikaisten toimintojen kehittäminen. Erityisesti väkivaltariskin arviointi kohdistuu esityksen kohderyhmänä oleviin väkivalta- ja seksuaalirikosten uusijoihin sekä ensimmäistä kertaa murhasta, taposta ja murhan yrityksestä tuomittuihin. Väkivalta-arviointi olisi osa vankeuslain (767/2005) 4 luvun 6 §:ssä säädettyä rangaistusajan suunnitelmaa.

Yleisperustelujen mukaan lain tasolla ei erikseen säädettäisi väkivaltariskin arviointiin käytettävistä keinoista eikä siitä, kuinka arviointi tulisi tehdä. Erilaiset arviointimenetelmät kehittyvät jatkuvasti, jolloin sitoutuminen tiettyyn menetelmään säätämällä siitä laista ei palvelisi väkivaltariskin arvioinnin tarkoitusta. Yhteiskunnan turvallisuuden, yksilön perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisen sekä myös vapausrangaistuksen tarkoituksen toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että arviointimenettelyjä voidaan tarkastella kriittisesti, kehittää jatkuvasti ja huomioida tässä kaikessa muun muassa kriminologista tutkimustietoa.

Korkeariskisten väkivalta- ja seksuaalirikollisten kuntoutuksen osalta on ehdotettu, että kuntoutusta olisi tehtävä uusimisriskin vähentämiseksi. Tämä on kannatettava tavoite siitäkin huolimatta, että viimekädessä kuntoutuva rikoksentekijä itse määrittelee motivaationsa osallistua kuntouttavaan toimintaan. Rikoksentekijän motivointi ja tukeminen on kuitenkin otettu huomioon esityksessä. Tavoitteena onkin se, että viranomainen pyrkii pakottamisen sijaan motivoimaan rikoksentekijää eri kuntoutumismuotojen pariin. Kokonaisuuden kannalta onkin välttämätöntä

huolehtia siitä, että toiminta suunnitellaan hyvin ja siihen on varattu tarvittava määrä resursseja.

2.3 Ehdonalaisen vapauden valvonta ja terveystiedot

Lakiesityksen varsinaiset lakimuutokset koskevat ehdonalaisen valvonnan sääntelyä sekä terveystietojen käsittelyä koskevia säännöksiä. Väkivaltariskin arviointi sekä vankeusaikaiset toiminnot kuitenkin liittyvät näihin olennaisesti, vaikkakin niissä kyse on organisatorisesta toiminnasta. Pelkistäen voidaan kuitenkin todeta, että ehdonalaisen vapauden valvontaa liittyvän korkean riskin arviointi ei olisi mahdollista ilman arviointimenettelyjä sekä niihin liittyviä terveystietoja.

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin (400/2015) ehdotetut lisäykset korkeariskisten rikollisten valvontaan asettamisesta ovat erittäin kannatettavia. Vaikka valvontaan asettaminen tarkoittaakin osaltaan rangaistuksen ankaroitumista, on se perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä ja sille on olemassa painava yhteiskunnallinen tarve. Korkeariskisen rikollisen valvonta uusimisriskin vuoksi suojelee ennen kaikkea yksilön henkilökohtaisia perus- ja ihmisoikeuksia, erityisesti henkeä, terveyttä, vapautta ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Lisäksi on huomioitava, että lakiesityksen mukaan rangaistusaikana tehty suunnitelma ja siihen sisältyvä väkivaltariskin arviointi ennen ehdonalaiseen vapauttamista varmistavat sen, että valvontaa ei kohdisteta tarpeettoman laajasti vaan harkitusti korkeariskisiin rikollisiin.

Terveystietojen käsittelyä koskevat tarkennukset ovat välttämättömiä lakiesityksen kannalta. Väkivaltariskin arviointiin tarvitaan vangin terveystietoja, kuten myös silloin, kun päätetään vangin asettamisesta koeajaksi valvontaan. Sääntelyn oikeasuhtaisuuden ja hyväksyttävyyden kannalta on erinomaista, että potilastietojen saamisesta säädetään laissa, mutta tietojen saanti on rajattu koskemaan vain välttämättömiä tietoja. Potilastiedoissa on kuitenkin kyse yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluvista arkaluonteisista tiedoista, joten rajaus välttämättömiin tietoihin on perusteltu. Tietojen saamiseen liittyvä asteellinen toimivalta, eli tiedonsaantioikeuden rajaaminen laissa mainituille tietyille virkamiehille, on hyvä asia.

2.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Lakiesityksen varsinainen akilleenkantapää viranomaistoiminnan kannalta on riittävien resurssien turvaaminen. Lakiesityksen yleisperusteluiden taloudellisten vaikutusten arvioinnissa on tuotu esille, että väkivaltariskin arviointi, vankeusaikaiset toiminnot sekä muut tähän kokonaisuuteen liittyvät toiminnot edellyttävät Rikosseuraamuslaitoksen voimavarojen varmistamista. Tästä on helppo olla samaa mieltä. Taloudellisten vaikutusten tärkeyttä korostaa myös esityksen yhteiskunnallinen merkitys - väkivaltariskin arviointi on tehtävä huolellisesti, koska sillä on vaikutusta yhteiskunnan turvallisuuteen ja ennen kaikkea yksilön perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen.

Poliisin osalta taloudellisissa arvioinneissa on lyhyesti mainittu poliisin antama virka-apu, jos valvontaan määrätty ei saavu valvontatapaamiseen tai muuhun vastaavaan tilaisuuteen. Poliisilain 9 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisin on annettava virka-apua muulle viranomaiselle myös laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi, jos virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään. Vankeuslain 1 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus saada virkatehtävän suorittamiseksi poliisilta virka-apua. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 24 §:n 1 momentin mukaan poliisin on annettava noudon toteuttamiseksi virka-apua, jollei noutotoimenpiteitä ole pidettävä selvästi epätarkoituksenmukaisina. Lisäksi poliisin suoritteiden maksullisuudesta vuonna 2018 annetun sisäministeriön asetuksen (871/2017) 6 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan poliisin antama virka-apu koskien rangaistuksen täytäntöönpanoasioita ei kuulu maksullisen virka-avun piiriin.

Lakiesityksen kannalta ei ole tarvetta arvioida erikseen poliisille aiheutuvia resurssivaikutuksia virka-avun osalta. Rikosseuraamuslaitokselle annettava virka-apu ei muutenkaan ole merkittävin osa poliisin virka-aputoimintaa. Yleisesti todeten poliisi ymmärtää varsin hyvin merkityksensä virka-apua antavana viranomaisena, ja sillä on varmasti merkitystä lakiesityksen toteutumisen kannalta.

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 25.09.2018 klo 21:16. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Jakelu Eduskunnan lakivaliokunta